

patrimoni

CRISTINA SIMÓ ESPINOSA. Investigadora i guia interpretadora. Ecomuseu de les Valls d'Àneu

JOC DE DAMES, UN PROJECTE MOLT NORMAL. O NO...

El Joc de Dames és un projecte de divulgació històrica que ja té cinc anys de vida. Va començar amb la coordinació dels guiatges en quatre espais del Pallars: el castell i la canònica de Mur, el monestir de Santa Maria de Gerri, el monestir de Sant Pere del Burgal i l'església de Santa Maria d'Àneu. Ara inclou dos edificis més, un d'ells fora del Pallars: la catedral de la Seu d'Urgell i el castell de València d'Àneu.

El Joc és una manera d'entendre la història i el guiatge cultural, que sorgeix d'una filosofia de vida. El feminisme, la igualtat entre les persones, és el primer eix del projecte. Volem combatre el patriarcat i tenir en compte les característiques d'edat, d'interessos, de capacitats...

Aquest primer eix utilitza com a camí l'eix històric que vincula els edificis, basat en la història del Pallars al segle XI. Però el lligam amb la catedral de la Seu l'amplia cap a l'Urgell i la inclusió recent del castell de València d'Àneu ha generat un repàs del comtat des del segle IX fins al XVI. A més, relacionem cada espai amb els altres i amb els personatges històrics.

Una característica essencial del Joc són els guiatges pensats segons la disciplina de la interpretació del patrimoni, encara poc coneguda aquí.¹ Representen el tret tècnic diferencial. Les guies i els guions són les peces clau. Volem provocar pensaments, preguntes i significats. A les visites culturals de vegades el públic es cansa de dades i dates, de maneres avorrides i acadèmiques d'explicar. Està en el seu temps de lleure, no ha de fer un examen després. Vol passar una bona estona, identificar-se amb alguna cosa, crear un vincle amb allò que ha anat a visitar. És a través del lligam emocional com s'aprecia i s'aprèn. Amb la disciplina de la interpretació, la perspectiva de gènere i el que expliquem, creem aquests lligams que atrapen. Utilitzem el principi de F. Tilden: «Qualsevol interpretació que d'alguna manera no relacioni el que es mostra o descriu amb alguna cosa que es trobi en la personalitat o en l'experiència de la persona visitant, serà estèril». El canvi d'actitud de les dones, respecte a altres tipus de visita, és perfectament

visible. El que evidencia el Joc es troba en l'experiència de la majoria d'elles i en realitat també dels homes, ja que els papers adjudicats pel patriarcat afecten tota la humanitat. I potser els dels homes no són tan envejables com semblen...

Aquesta manera de fer el guiatge a cada espai és l'habitual. No pretenem fer una activitat especial pel 8 de març o un guiatge temàtic sobre dones, com un d'ocells o d'insectes. Això reforçaria que explicar en masculí és el que és seriós, científic i important. No. Les dones no som un tema, som la meitat de la humanitat. Nosaltres volem normalitzar. Desafiem la desigualtat, la invisibilitat, la minimització, normalitzant. Sabem que ho podem fer perquè moltes dones² abans que nosaltres han investigat, han publicat i no han parat de lluitar. Totes elles semblen estar més o menys invisibilitzades, poc valorades, com les dones³ que van estudiar. Una reivindicació del Joc és compensar aquesta injustícia parlant de les unes amb la veu que els han donat les altres. Per elaborar els continguts històrics ens hem basat en multitud de documents, articles, llibres, estudis, etc. que estan a l'abast.⁴ Només cal voler buscar i estudiar. No es tracta del Sant Graal! Hi ha moltíssima documentació a l'abast sobre les «nostres» dones (en general, sobre dones). Tanta, que en una vida no ens ho haurem llegit tot.⁵ Hi eren. Sempre hi han estat, al mateix temps que els homes. Van ser governants, empresàries, pedagogues, promotores d'obres públiques, administradores comtals, estrategues militars, negociadores polítiques i un llarg etcètera. I sí, a més brodaven. Dels homes en parlem també, ja que expliquem la història completa.

La pregunta, doncs, és per què a escoles, universitats, museus o monuments no s'explica la història amb elles i ells? No és que no es pugui saber res d'elles. Si se suposa que el segle XXI, a Occident, les lleis equiparen dones i homes i se'ns diu que ja s'ha aconseguit la igualtat, per què segueix sent necessari fer cursos específics, per què les que han sobresortit (impossible camuflar-les totes...) se segueixen tractant com a excepcions?⁶ Hi ha els continguts i les eines per fer cultura, explicar història, fer el que sigui, amb igualtat. Falta el convenciment, doncs? Sembla que una manera tan normal de fer ho sigui poc, de normal, i segueix xocant.

Com rep el públic el Joc de Dames? Per ara no hem tingut mitjans per fer estudis seriosos sobre el tipus de públic que ens ve i com rep l'activitat. Però apuntem algunes de les reaccions que hem observat i que mostren com n'estan d'arrelats els estereotips de gènere:

[A l'esquerra] Explicant Llúcia de la Marca, el retrat d'una política a Sant Pere del Burgal. Autor: Oriol Riart Arnalot. AEVA.

[A la dreta] Visita guiada a Santa Maria d'Àneu, un dels espais del Joc de Dames. Autor: Oriol Riart Arnalot. AEVA.

—Un home, després d'escoltar la introducció, va preguntar educadament que quin dia es feia la visita «normal».⁷

—Homes que diuen (sense que se'ls hagi preguntat) «he vingut perquè a ella li interessava». Per què necessiten expressar-ho? I a ells no els interessa?

—De tant en tant es veu algun home que està molest.

—Dones que diuen «No, si jo no sóc feminista, eh, però...».

El feminisme es continua percebent com una actitud discriminatòria envers els homes, com l'antònim de masclisme.

—Dones que, després d'haver manifestat alguna opinió, espontàniament demanen disculpes al company o aclareixen que ell «no és així». L'objectiu del guiatge no és jutjar els homes presents, no se'n parla en cap moment.

Actualment s'està preparant material de suport per al guiatge del castell, una línia del temps on d'entrada es posaran noms de dones. La idea és fer sortir la pregunta «com és que només poseu dones?» per poder respondre, invitant a la reflexió: «si només poséssim homes, hauries fet la mateixa pregunta?». Però, com que el públic ve a una activitat on s'anuncia que es parlarà de dones, probablement ho trobi coherent i no sorgirà la pregunta. Ho trobaria normal també si no hagués vingut a una activitat amb un nom i un anunci com el de Joc de Dames? Per això fa un cert temps que ens plantejem si el nom ajuda al primer eix del projecte. Potser no arribem a persones no sensibilitzades amb les qüestions de gènere.

Val a dir també que des del judici de «La Manada» i el 8 de març del 2018 sembla que hi ha un punt d'inflexió. S'ha notat en els guiatges de manera molt positiva en l'actitud d'unes i altres, en els seus comentaris i avaluacions.

Ja per acabar, comentem un altre aspecte del Joc de Dames.

Per com es mou la gent d'un edifici a un altre, es demostra que és un dinamitzador cultural i turístic, i per tant econòmic, de les nostres comarques. El Joc, amb bona influència de públic, revitalitza aquests espais amb una experiència cultural nova. Esperem que el projecte segueixi evolucionant, junt amb els altres del mateix estil que es van desenvolupant, i que aviat sigui realment normal. ■

Notes

1. Vegeu, per exemple: E. COSTA; C. SIMÓ, *et al.*, *Interpretació del patrimoni. Com provocar pensaments, preguntes i significats*. Ajuntament de La Garriga; Rafael Dalmau Editors, 2019.

2. Citem algunes de les que han col·laborat al Joc: Teresa Vinyoles, Mary Nash, Araceli Rosillo, Maria Milagros Rivera i Maria Dolors Molas, entre altres.

3. Citem algunes de les dones del Joc: Llúcia de la Marca, Arsenda d'Àger i Caterina Albert, entre altres.

4. També escrits per homes.

5. Més del que sembla, passa el mateix amb les dones de totes les èpoques. S'ha d'invertir molt més esforç. Es tracta de buscar més i saber veure.

6. Segurament no s'ha de creure expressions com «la primera dona que», «una excepció a l'època» o «única en tot». Semblen comentaris dissuasius. Normalment n'hi ha moltes més però amb aquesta etiqueta ja no se segueix buscant. També se la inutilitza com a model ja que és «una excepció».

7. Demanar «la visita normal», en directe o per correu electrònic, es va repetint.